

Inledning

Den 30 november 1939 utbröt Finsk-Ryska vinterkriget. Delar av Finlands befolkning kom strax efter utbrottet att evakueras och många fick lämna sina hem utan att i stort sett få med sig annat än det nödvändigaste.

De första ropen på hjälp som nådde Sverige gällde kläder och filter. Insamlingar kom igång över hela landet och accelerade till att bli en folkrörelse av aldrig tidigare skadat slag.

Den mängd organisationer och insamlingar som från början biträdde med hjälp gjorde att samordnandet av hjälpen blev svårhanterlig. Dock upprättades snart större organisationer med fast struktur i samordnande syfte. Tre större organisationer bildades: Frivilligkåren, vars syfte var att rekrytera och översända svenska frivilliga till Finland, Nationalinsamlingen, vilken samlade in medel vilka skulle ställas till finska regeringens förfogande och användas i enlighet med av dem givna direktiv samt Centrala Finlandshjälpen.

Centrala Finlandshjälpen.

På enskilt initiativ inrättades den 5 december 1939 en kommitté benämnd Centrala Finlandshjälpen för att organisera hjälparbetet till Finland. Genom beslut 22 december 1939 ombildades den till att bli en av Kungl. Maj:t utsedd kommitté och dess officiella namn blev "Kommittén för handhavande av hjälpverksamheten för flyktingar från Finland".

Utsedd att vara ordförande för den privata kommittén blev utrikesministerfrun Maja Sandler och sedermera för den Kungl. kommittén Prins Wilhelm. Efter den Kungl. kommitténs upphörande valdes åter fru Maja Sandler till ordförande. Sekreterare för kommittéerna blev advokaten Lars Östberg.

Centrala Finlandshjälpens uppgifter bestod i huvudsak av att i socialt och humanitärt avseende hjälpa de finska medborgare som p.g.a. kriget flytt till Sverige, främst barn och deras mödrar. Kommittén bedrev även ett omfattande insamlingsarbete av bl.a. kläder och matvaror till den nödlidande befolkningen i Finland.

Instruktion för kommittén utfärdades den 2 februari 1940 (Socialdepartementet, konseljakt nr 63).

För att administrera verksamheten tilldelades kommittén redan den 13 december 1939 genom Kungl. Maj:ts beslut, ett belopp av 500.000 kronor ur lotterimedelsfonden. I viktigare frågor skulle kommittén samråda med Socialstyrelsen, Medicinalstyrelsen, Skolöverstyrelsen och Statens Utrymningskommission.

De organisationer i Finland som effektivast kom att samarbeta med kommittén var Finlands folkhjälp och Nordiska Hjälpcentralen.

För att leda och samordna verksamheten tillsattes ett särskilt arbetsutskott som skulle verkställa kommitténs arbete samt en organisationsavdelning vilken skulle handha det

praktiska hjälparbetet bland flyktingarna. Verksamheten expanderade efter hand och Centrala Finlandshjälpen kom att uppdelas på följande avdelningar:

- Kansliet, med ekonomiavdelning samt sekreteriat,
- Evakueringsavdelning,
- Pressavdelning,
- Klädesinsamlingsavdelning,
- Livsmedelsinsamlingsavdelning,
- Penninginsamlingsavdelning.
- Transportavdelning
- Avdelning för invalider.

I stora delar av landet bildades spontant lokalkommittéer vilka kom att inordnas under kommitténs länskommittéer. Dessa bildades i alla län utom i Norrbottens och Gotlands län. Dessa ansågs vara allför riskfyllda för att lämpa sig som mottagningsorter.

Fördelningen av de hjälpsökande skedde från 3 evakueringsplatser: Stockholm, Vindeln och Örebro. Från dessa dirigerades flyktingarna ut i länen (för registreringsförfarande se bilaga 1.).

Transporter av de hjälpsökande skedde till en början endast i stort sett med båtar. De första reguljära transporter av evakuerade kom igång efter samråd med Nordiska Hjälpcentralen i Finland och den 13 december 1939 anlände den första båten med flyktingar till Stockholm. Då kylan kom försvårades dessa transporter i och med att båtarna frös fast. Trafiken av flyktingar kom i detta läge att dirigeras över Haparanda där en egen underavdelning bildades. Transporterna kom att ske med tåg, 3 gånger i veckan med ca 300 personer i varje tåg.

Efter freden den 13 mars 1940 började delvis en omläggning av verksamheten lämpad efter de förändrade förhållandena. För att rationalisera och effektivisera hjälparbetet utsågs av Kungl. Maj:t en central organisation, Rikskommittén för Finland. Denna skulle fr.o.m. 21 mars 1940 överta Centrala Finlandshjälpens verksamhet gällande insamlingen av varor och pengar. Angående revisionen av kommitténs räkenskaper, se Socialdepartementet 1945-11-02, konseljakt nr 11.

Centrala Finlandshjälpen fortsatte dock att fungera som en privat kommitté främst för att administrera återsändandet av flyktingar till Finland. Den uppgick formellt i Rikskommittén för Finland 1 juni 1940 men var i verksamhet ännu under 1943. I och med krigsutbrottet 1941 aktualiserades åter transporter av finska barn till Sverige. Denna gång ombesörjdes de av "Hjälpkommittén för Finlands barn".

En historik om Centrala Finlandshjälpen finns i serie F 6 volym 1-3.

Bilaga

Centrala Finlandshjälpen Registreringsavdelningen Grevinnan Eva Ehrensvärd

Från första dagen med dess enkla system och till dags dato har avdelningen utökats och förbättrats i alla avseenden. Ungefär vid samma tidpunkt som hela C.F:s förflyttning till Sturegatan 18 ägde rum, trädde det nya systemet i kraft.

Arbetet upplägges på följande sätt. En avskrift av kollektivpasset erhålles omedelbart efter evakueringsstågets ankomst till Stockholm och i det finns uppfört dels registreringsnumren, dels uppgift på vilket genomgångshem i Stockholm respektive evakuerad skall till. Passet, som består av flera sidor, utskrives för varje evakuerad på olikfärgade kort. Gula, blå, röda och vita kort skrivas på en gång med genomslag. De innehålla följande upplysningar: fullständigt namn, födelseår, födelseort, hemort, språk, anhöriga såsom föräldrar etc., dagen för inresan till Sverige samt genomgångsförläggningens namn.

Gula: Avsett för Centralregistret i Stockholm.

Blå: I bokstavsordning efter finska namn avsett för länskommittéerna.

Röda: I bokstavsordning efter svenska värdfamiljerna också avsett för länskommittéerna.

Vita: Avsett för Socialstyrelsen.

Även utskrives två mottagningsbevis, polisanmälan samt det lilla vita alfabetkortet, å vilket endast namn, registreringsnummer och födelseår skrives; detta kort är att betrakta såsom ett hänvisningskort. För att bevisa huru arbetsamt utskrivandet av samtliga papper för varje evakuerad är, kan nämnas, att det åtgår 8 à 10 minuter för varje omgång. Personalens antal har varit ganska växlande, förutom ett fåtal fast anställda har en stor del frivillig arbetskraft anlitats.

När listorna utskrivits samt kollationerats lämnas de till avdelningschefen, som kompletterar de redan i Haparanda utfärdade identitetskorten med C.F:s registernummer, varefter papperen lägges i olika korgar med de olika genomgångshemmens resp. namn. (På det sättet vet man hela tiden exakt hur många och vilka som ligga på de olika hemmen i Stockholm.) När sedan färdsedlar erhållas från den avdelning, som handhar distributionen av de evakuerade till de olika länen tages de olika papperen ur respektive korgar, och är det då synnerligen lätt att hitta reda på dem, i synnerhet som en noggrann bokstavsordning alltid upprätthålles beträffande korgarnas innehåll. När dessa färdsedlar någon dag efter de evakuerades avresa per post kommer registreringsavdelningen tillhanda – i de flesta fall något korrigerade emedan det alltid inträffar något sjukdomsfall eller annat oförutsett från det ögonblick färdsedlarna upprättas till dess avresan sker – sorteras de olika papperen och skickas till resp. länskommitté. De papper kommittéerna få sig tillsända äro de blå och röda korten samt mottagningsbevisen. De blå korten förvaras i alfabetisk ordning efter de finska namnen och de röda tunnare korten fästes ihop med den svenska värdfamiljens kort, som den evakuerade skall gästa. När sedan en eventuell omflyttning sker överflyttas endast det röda kortet till den nya värdfamiljens. Dessa värdfamiljkort finnas givetvis i varje länskommitté, utskrivna allt eftersom anmälningarna influtit. Särskilda tryckta kort ha tillhandahållits från registreringsavdelningen i Stockholm. Mottagningsbevisen, som anmodar den svenska värden att efter bästa förmåga vårda och handha den evakuerade, undertecknas av densamme och det ena exemplaret överlämnas till resp.

länskommitté medan det andra behålles. Det gula kortet, på vilket ifylles vilken länskommitté den evakuerade avrest till, insättes i de enligt uppgift brand- och bombsäkra plåtskåp, vars antal nu är fyra, i löpande nummerföljd, medan de små vita korten sättas i ett annat skåp i alfabetisk ordning. Polisanmälan göres och identitetskorten överlämnas till passavdelningen för vidarebefordran till finska legationen. Det tunna vita kortet sändes till Kungl. Socialstyrelsens kontrollavdelning, som på detta sätt hålles underrättad om de evakuerade, vilka passera C.F. När länskommittéerna verkställt utplaceringen till de olika hemmen översändes en adressförteckning till registreringsavdelningen, som då har att anteckna den evakuerades adress på de gula korten. Dessa äro att anse som huvudkortet. Varje eventuell flyttning ävensom födelser och dödsfall anmäles från länskommittéerna så att alla uppgifter samlas i Stockholm i ett centralregister, vilket alltså har alla de uppgifter rörande samtliga evakuerade i Sverige, dvs de som sökt C.F:s hjälp. För att en noggrann kontroll på de till Finland nu återvändande skall kunna ske har en uppgörelse träffats med Kungl. Socialstyrelsen om att en avskrift av varje passagerarelista för båt, tåg och flyg alltid tillställles registreringsavdelningen.